

Vertrouwen in de democratie

Op de tweedaagse conferentie 'Democratie en vertrouwen' eind januari in Den Haag werden veel behartigenswaardige uitspraken gedaan. Een kleine bloemlezing.

"Het feit dat ons politieke systeem niet goed functioneert, is nog geen reden om het maar meteen af te schrijven. Politieke partijen moeten hun wezen en werkwijze aanpassen aan de omstandigheden. Ze moeten bruggen slaan tussen burgers en regering, ze zijn de cruciale factor in een levendige, levende parlementaire democratie."

Jos van Kemenade, voorzitter van de Raad voor het Openbaar Bestuur

"De SER is weleens cynisch de Derde Kamer genoemd. En we worden soms aangevallen op het feit dat we niet meer maatschappelijke partijen in onze

raad opnemen. Maar er is geen enkele reden voor de angst dat de SER het primaat van het parlement zou ondermijnen. Sterker nog: in Nederland versterken de civil society en de parlementaire democratie elkaar juist, en dat al sinds lange tijd."

SER-voorzitter Alexander Rinnooy Kan

"In alle democratieën heerst de angst. Immigrantengstromen zwellen aan, de economie zakt in. We zoeken zondebokken en dat zijn al snel de minderheden. We zijn bang voor verschillen, we hangen aan homogeniteit. Het enige antigif hiertegen is dat we het geweten van ieder individu vrij baan geven. Doen we dat niet, dan moeten we ons schamen. Dan plegen we *soul rape*."

Martha Nussbaum, Amerikaanse hoogleraar recht en ethiek aan de Universiteit van Chicago

tijd alleen maar formulieren zitten in te vullen."

Hij vindt wat dat betreft een bondgenoot in barones Onora O'Neill, president van de British Academy en hoogleraar filosofie in Cambridge. Zij hield op de genoemde conferentie een gloedvol betoog tegen de papiergekte, die heeft geleid tot hypercomplexiteit en een onduidelijke gegevensbrij. De hoeveelheid, de slechte kwaliteit en de ondoorzichtigheid van gegevens zijn volgens haar een aanslag op het vertrouwen in publieke ambten en hun vertegenwoordigers.

Een terugtrekkende beweging zou nu op zijn plaats zijn, aldus Frissen. Loslaten en zelfbeperking: de democratie is ermee gebaat als die gedachte in het Haagse zou postvatten. "En dat is geen nihilistische opvatting van bestuur en politiek, maar juist een ambitieuze. Die opvatting zou ons kunnen beschermen tegen een al te ingewikkelde en omvangrijke staat en bureaucratie."

De huidige situatie geeft hem echter geen enkele aanleiding te denken dat het binnen afzienbare termijn de kant op zou kunnen gaan die hij graag ziet. "De interventiezucht neemt op dit moment alleen maar toe." ■

Premier Balkenende in gesprek met burgers op het Binnenhof. We moeten af van de gedachte dat 'Den Haag' dit land naar zijn bestemming leidt, zegt Paul Frissen

De economische kansen van groen

Zeealgen die vliegtuigbrandstof produceren. Hennepvezels die plastic versterken. Koeienmest voor de productie van biogas. De toepassingen van groene grondstoffen zijn verrassend en gevarieerd. Binnenkort stuurt het kabinet een adviesaanvraag naar de SER over de kansen van de 'biobased' economie voor Nederland.

Walter Baardemans

Even leek *the sky the limit*. Autorijden op koolzaadolie, bio-ethanol uit suikerbieten of palmolie uit soja leken uitvindingen met ongebreidelde mogelijkheden. Maar groen bleek niet altijd echt groen. Critici wezen op de stijgende prijs van maïs op de voedselmarkt door de Amerikaanse productie van maïs voor transportbrandstoffen. Voor de palmolieproductie zou in Indonesië tropisch oerwoud gekapt worden. En er waren onbevestigde berichten over slavernij op Braziliaanse rietsuikerplantages. Inmiddels liggen er Europese afspraken over duurzaamheidscriteria, maar "de negatieve berichten hebben absoluut invloed gehad", zegt Hans Derksen, voorzitter van Stichting Bio-based Business en hoogleraar kennisintensief ondernemerschap aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Stichting Bio-based Business ondersteunt mkb'ers bij het vermarkten van hun innovatieve toepassingen van groene grondstoffen door bedrijven uit verschillende sectoren met elkaar in contact te brengen. Derksen: "Het negatieve geluid heeft de discussie over het toepassen van groene grondstoffen genuanceerd. Groen alleen is niet meer zaligmakend."

Overgang

De kabinetsnota *De keten sluiten* (oktober 2007) streeft naar een overgang van een economie die voornamelijk op fossiele grondstoffen is gebaseerd

naar een biobased economie. Dat is een economie waarin bedrijven, nationaal en internationaal, non-food toepassingen maken uit groene grondstoffen, oftewel biomassa. Het kan gaan om grondstoffen van de

'Zonder de inzet van groene grondstoffen haalt het kabinet z'n ambitie niet'

'eerste generatie' zoals maïs, tarwe en koolzaad. Steeds vaker gaat het om grondstoffen van de 'tweede generatie', die niet concurreren met de voedselproductie. Zo blijft er bij oogst snoeiafval over dat nog gebruikt kan worden. Bij verwerking van gewassen ontstaan bijproducten zoals bietenpulp en bierbostel. En na gebruik zijn er zogeheten 'tertiaire bijproducten', zoals dierlijk vet, mest en groente-, fruit- en tuinafval. Een aparte groep groene grondstoffen zijn zeealgen. Via kweek of de zogeheten 'natte teelt' kunnen zeealgen gebruikt worden om olie te produceren.

Het Platform Groene Grondstoffen adviseerde de overheid al in 2006 over de mogelijkheden om fossiele grondstoffen door groene grondstoffen te vervangen. Volgens dit advies kunnen groene grondstoffen in 2030 zeker 30 procent van de Nederlandse grond-

stoffen- en energiebehoefte dekken: 60 procent van de transportbrandstoffen, 25 procent van de elektriciteitsvraag, 17 procent van het warmteverbruik en 25 procent van de chemicaliën en materialen.

Kansen

Het streven van het huidige kabinet naar een biobased economie is onderdeel van een bredere energietransitie (Werkprogramma Schoon en Zuinig), gericht op een duurzame energievoorziening. Doelstellingen voor 2020 daarin zijn onder meer het gebruik van 20 procent duurzame energie, 30 procent minder CO₂-uitstoot en 20 procent energievermindering. Zonder de inzet van groene grondstoffen zijn deze ambities niet haalbaar, beseft het kabinet. Het gebruik van biomassa vermindert de uitstoot van broeikasgassen, en vermindert ook de afhankelijkheid van fossiele grondstoffen uit politiek instabiele landen. Het kabinet ziet bij de ontwikkeling naar een biobased economie bovendien nieuwe kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven. Die kansen liggen vooral in hoogwaardige toepassingen, waarbij biomassa volledig benut wordt en er dus geen delen van gewassen verloren gaan; de zogeheten 'bioraffinage'. Nederland heeft daarvoor een gunstige uitgangspositie. De aanwezige chemische industrie beschikt over hoogwaardige kennis en bovendien ligt Nederland logistiek gunstig ten opzichte van het Europese achterland. De nota 'De keten sluiten' koppelt aan de inzet op hoogwaardige toepassingen een beleidsagenda voor de biobased economie. Het kabinet wil efficiënt gebruikmaken van biomassa, duurzaam produceren, de productie van groen gas en duurzame elektriciteit stimuleren en de innovatietoepassingen stimuleren.

Edith Engelen-Smeets is secretaris van het Platform Groene Grondstoffen. "Aanvankelijk kreeg het opwekken van stroom en warmte uit restafval veel aandacht. De EU-verplichting om bio-brandstoffen bij te mengen in reguliere benzine en diesel was vervolgens een enorme stimulans om bij havens bio-brandstoffabrieken te bouwen. Maar de meeste winst is nu te behalen in de chemie."

Volgens Engelen-Smeets gebruikt de Nederlandse chemie 25 procent van de totale hoeveelheid fossiele grondstoffen. "Dat komt omdat Nederland

'De natuur verbindt aardolie en stikstof gratis voor ons'

zoveel chemische industrie heeft." Als je die fossiele grondstoffen kunt vervangen door groene grondstoffen, bespaart dat energie en kapitaalkosten, aldus Engelen. "Voor het binden van aardolie en stikstof heb je een dure fabriek nodig. Maar de natuur

maakt die verbinding gratis voor ons. Met groene grondstoffen heb je de dure fabriek dus niet meer nodig en kun je veel besparen op grondstoffen en processen. Het recente beleid richt zich vooral daarop."

Het Platform Groene Grondstoffen is optimistisch over het potentieel van groene grondstoffen. Toch zijn er ook grote onzekerheden, vooral op technologisch terrein. Forse investeringen zijn nodig.

De overheid werkt in publiek-private samenwerkingsverbanden, zoals B-Basic, samen met grote chemische

Willem Böttger: 'Het aandeel natuurvezel wordt steeds belangrijker en de vraag steeds groter' (foto's: Christiaan Krouwels)

Meer vraag naar natuurvezels en natuurlijke harsen

Het Haarlemse bedrijf NPSP Composieten won eind vorig jaar de derde prijs in de Europese Biomaterial of the Year Award. NPSP ontwikkelde voor natuurcampings van Staatsbosbeheer sanitairunits op basis van hennep en polyester. NPSP Composieten maakt sinds 2003 duurzame, vezelversterkte kunststoffen voor toepassingen in bouw, design, mobiliteit en industrie, vertelt directeur Willem Böttger. "Het toevoegen van vezels aan plastic (polyester) maakt materiaal sterker en lichter. Vaak wordt glasvezel gebruikt, wij werken daarnaast veel met natuurvezels, zoals vlas en hennep."

NPSP – momenteel 25 medewerkers – groeit jaarlijks met bijna 80 procent, zegt de directeur. "Vorig jaar bedroeg de omzet 1 miljoen euro. Het aandeel natuurvezel wordt steeds belangrijker en de vraag steeds groter."

paddestoel. Duurzaamheid is een belangrijk motief voor opdrachtgevers, maar techniek en esthetiek kunnen ook een rol spelen. Böttger: "Natuurvezels kun je in het product zichtbaar maken.

Omdat de akoestiek van natuurvezel vergelijkbaar is met hout, leveren wij specifieke onderdelen voor geluidsboxen. En we maken ook gatsometertjes die met radarstraling de snelheid van auto's meten. De straling gaat beter door natuurvezel dan door glasvezel."

Een volgende innovatie is het vervangen van polyesterharsen. Voor de ontwikkeling van deze techniek krijgt het Haarlemse bedrijf geld uit het Small Business Innovation Research Programma (SBIR). Böttger: "In de toekomst kunnen materialen volledig biobased worden, door ook de harsen die nu nog op aardoliebasis zijn, te vervangen door natuurlijke harsen op basis van sojaolie of melkzuurbasis."

Jan Dekker: 'Mest bevat nog heel veel bruikbare energie'

Stroom uit mest en rotte appels

Jan Dekker van Loonbedrijf Dekker in Putten bouwde in 2006 een biogasinstallatie op zijn terrein. Twee vergistingstanks van 2000 kuub en een derde van 3800 kuub leveren nu jaarlijks 7,7 miljoen kilowatt. Ook de kalveren van de buurman staan er dankzij hun eigen mest lekker warm bij.

Drijfmest, fruitresten, onverpakte levensmiddelen die over datum zijn, de onverteerde maaginhoud van slachtkoeien. Bij Loonbedrijf Dekker verdwijnt er van alles in de enorme vergistingstanks. "Wij halen bij boeren veel mest op. Die mest bevat nog heel veel bruikbare energie. Dat bleek ook bij andere afvalstromen het geval. Daarom hebben wij een biogasinstallatie laten bouwen."

De elektriciteit die de biogasinstallatie oplevert, verkoopt Jan Dekker aan energimaatschappij Greenchoice. Ook levert hij warm water aan de kalverenmesterij van zijn buurman. Zo'n 7 procent van de

totale stroomopbrengst gebruikt hij voor zijn eigen bedrijfsvoering. "Een deel van de stroom en warmte gebruik ik voor de kantoren, kantine en mijn eigen woonhuis. Mijn vrouw kookt ook op onze eigen stroom. Vroeger betaalde ik 8000 euro aan aardgas, nu nog maar 300 euro."

De forse investering was volgens Dekker alleen mogelijk met de MEP-subsidie die tot 18 augustus 2006 van kracht was. Hij krijgt 9,7 cent subsidie per kilowattstroom. De energimaatschappij betaalt hem nog eens 6 cent. Die 15,7 cent is volgens Jan Dekker om absoluut nodig om te kunnen blijven draaien. Hij ziet dan ook geen brood in nieuwe SDE-regeling (Stimuleringsregeling Duurzame Energie) die inclusief subsidie nog maar 12 cent per kilowattstroom oplevert. "Bij de wisselende opbrengsten van biogas kun je daar in de praktijk niet voor produceren. Deze regeling haalt het hele biogasverhaal onderuit."

bedrijven aan nieuwe technologische routes, bijvoorbeeld de productie van de tweede generatie bio-ethanol. Daarnaast zijn er verschillende regelingen om losse projecten gericht op de biobased economie te stimuleren. De EOS-regeling (Energie Onderzoek Subsidie) stimuleert onderzoek, ontwikkeling en verspreiding van geavanceerde technologie om biomassa om te zetten in elektriciteit, warmte, biobrandstoffen of bioraffinage. De Unieke Kansen Regeling (UKR) helpt bedrijven waardevolle technologieën in

de markt te zetten. En sinds augustus vorig jaar kunnen twintig innovatieve bedrijven gebruikmaken van de 3,6 miljoen euro uit het Small Business Innovation Research programma (SBIR) van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Dat programma is bedoeld om nieuwe kennis om te zetten in groene producten. Hans Derksen van Stichting Biobased Business verwacht de komende tijd een sterke groei van biobased producten. "Je zult het gebruik van fossiele grondstoffen niet helemaal kunnen

vervangen. Maar de biobased economie kan wel een belangrijk aandeel leveren. Na het aanvankelijke idee 'the sky is the limit', staan mensen weer met de voeten op de grond. Het oorspronkelijke idee is daarmee niet waardeloos, maar je moet er een paar mitsen en maren bij plaatsen. We zijn nu goed bezig. Het debat moet vooral nuchter gevoerd worden." ■